

Pár poznámek k textu Milana Machovce

Martin Machovec —

Univerzita J. A. Komenského, Praha
Filosofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha

I

Poté co jsem si v r. 2013 ve výročním čísle Filosofického časopisu přečetl celou polemiku o Kalivodově knize *Husitská ideologie*, zapochyboval jsem o některých formulacích, které se tam vyskytovaly v příspěvcích mého otce,¹ proto jsem v jeho archivu vyhledal původní čísla Filosofického časopisu z let 1962 a 1963, kde jsem vskutku zjistil nejen řadu nesrovnalostí,² ale také objevil založený strojopis (35 + 2 s. A4), o jehož existenci jsem až do té doby vůbec nevěděl; Text *K diskusi o metodologii dějin středověké filosofie (Odpověď Robertu Kalivodovi)*, datovaný „na jaře 1963“, také nezaznamenávala žádná bibliografie M. M.

K tomuto strojopisu jsou ještě přiloženy tři další strojopisné listy: první s datem 21. 5. 1965 od akademika Viktora Knappa adresovaný nejmenovanému hlavnímu redaktorovi Filosofického časopisu; Knapp v tomto svém listě redaktora informuje o „obnovení polemiky s. Machovce proti knize s. Kalivody ‚Husitská ideologie‘, kterážto polemika, podle názoru s. Kalivody, byla skončena před dvěma lety a její pokračování by bylo, podle názoru s. Kalivody, jak vyrozumívám ze zmíněného dopisu, neplodné /.../“; v pořadí druhý list je od M. M., je datován 29. 7. 1965 a adresovaný akademiku Knappovi; z listu vyjímáme: „zasílám Ti kopii své repliky s R. Kalivodou, jak jsem ji podle usnesení redakční rady Filosofického časopisu napsal před připravovaným a pak neprovedeným závěrem diskuse v roce 1963 /.../ Věřím, že shledáš, že Tvůj dopis ze dne 21. 5. redakční radě FČ, který byl základem stažení mého

1 Dále se o svém otci zmiňuji jako o (Milanu) Machovcovi, případně jen M. M.

2 Tak např. na řadě míst nebylo respektováno původní členění na odstavce, pasáže původně tištěné petitem byly v r. 2013 tištěny normálním písmem, ale je tu i několik závažnějších porušení textu; např. na s. 99, 3. sh., je „neprohrané látky“ místo „neprobrané“; na s. 125, 6. sh., je „ideologie mesianského Tábora“ místo „měšťanského“; na s. 170/171, poslední a první řádek: „Tak to líčí Engels, tak i Macek, to však – dobře si uvědomuje Kadlecová Konkrétní průběh...“ Zde zcela vypadl závěr první věty, jenž v původním vydání zní: „...uvědomuje Kadlecová – Kalivoda neuznává.“ Podrobněji jsem se přitom zabýval jen texty Machovcovými.

článku z tisku, hluboce mi ukřivdil, tím spíše, že byl založen na údajích, kterým Tě Kalivoda obelhal, totiž že jde o „obnovení již uzavřené“ diskuse /.../ To ostatně dosvědčí kterýkoliv člen tehdejší redakční rady FČ, že provedení závěru diskuse nebylo uskutečněno – především právě proto, že Kalivoda po dlouhé měsíce sliboval dodat své vyjádření. To dosud neučinil /.../“; třetí archivovaný list, s datem 3. 8. 1965, je opět od Knappa a pisatel v něm Machovcovi potvrzuje příjem „článku“, děkuje za něj – s tím že si jej přečte.

Možno tedy vyvodit, že M. M. záhy poté, co ve Filosofickém časopise na začátku r. 1963 vyšla mj. i Kalivodova polemická stať „K Machovcovi ‚Zápasu o náročnější metodologický přístup k středověké myšlenkové látce‘“, napsal svou repliku *K diskusi o metodologii dějin středověké filosofie (Odpověď Robertu Kalivodovi)*, avšak z důvodů, které vyplývají z citované korespondence, nebyla tato jeho replika otisknuta ani v r. 1963, ani o dva roky později – a počkala si tedy na publikaci celých třiapadesát let.

II

Josef Zumr ve své průvodní stati „Zápas o svobodné bádání“ z r. 2013 nepochybně správně konstatuje, že „v diskusi zdaleka nešlo jen o středověkou myšlenkovou látku“ (s. 42), o co však v ní také šlo, Zumr blíže nespecifikuje a osobně se, na rozdíl od Zumra, nedomnívám, že to, opět jeho slovy, „dnešní čtenář jistě pochopí“; leč o tom ještě pár větami dále. Těžko však lze popřít, že se Machovec alespoň ve své závěrečné, až nyní zde publikované replice snaží se svým oponentem polemizovat opravdu především o oně „středověké myšlenkové látce“, resp. snaží se poukázat na Kalivodovy omyly v její interpretaci. Proto bylo nasnadě, že ke vskutku odbornému meritmu **tehdejšího** sporu by se **dnes** měl vyjádřit též odborník – historik filosofie, religionista, medievista, hereziolog, neboť není pochyby, že po půlstoletí se poznání této látky, o níž se **také** vedl spor, dostalo dále. Komentář přislíbil dodat David Zbírál (Filozofická fakulta Masarykovy Univerzity, Brno), jenž se však po třech letech nyní omluvil, s tím že se místo slíbeného komentáře chystá publikovat rozsáhlejší práci, v níž se bude zabývat též polemikou Kalivoda – Machovec. Proto tedy vychází Machovcův text až nyní, po dalším, již jen tříletém odkladu a jen s tímto průvodním slovem.

III

Oč v dané diskusi vlastně šlo, tedy zdaleka nikoli jen v jejím závěru, jehož se nyní čtenáři dostává, o tom vlastně něco říká i skutečnost, že v r. 2013 se redakce Filosofického časopisu rozhodla oprášit různé spory akademiků, vědeckých pracovníků na poli filosofie, k nimž docházelo již od konce 50. let

mj. právě na stránkách tohoto periodika. V r. 2013 šlo nepochybně o to poukázat na fakt, že již tehdy, před více než padesáti lety, navzdory různým ideologickým a mocenským tlakům mohly v Československu probíhat polemiky poměrně velmi svobodné, ba i značně ostré. Připomíná-li tedy Jan Mervart v úvodní studii jubilejního čísla Filosofického časopisu („Filosofický časopis mezi stalinismem a normalizací“, s. 9–32), že v případě polemiky o Kalivodově knize *Husitská ideologie*, která, připustíme to, je dnes již opravdu dosti zapomenutá a stěží si najde mnoho dychtivých čtenářů, se „jednalo o reakci na nevybíravě ideologickou recenzi M. Machovce“ (s. 19), pak tím vlastně jen naznačuje, poodkrývá to, co dle Zumra „dnešní čtenář jistě pochopí“, co je možná – bohužel – nyní dokonce zajímavější než původní předmět odborného sporu.

Celá polemika z let 1962 a 1963 v sobě skrývá alespoň tři další významové roviny:

1) Jedna v dnešní době z nepříliš připomínaných, ale v 60. letech samozřejmých „průvodních okolností“ polemiky o Kalivodově knize má poněkud pikantní, ne-li trapný příděch, totiž že bez výjimky všichni zúčastnění se tehdy ve svých kritikách zaklínali marxismem, prohlašovali se za marxisty a mj. poukazovali na to, že právě marxismus jejich oponenta je znetvořený, je „na scestí“, je-li ještě vůbec jaký. A přitom o pár let později, po sovětské invazi, se téměř všichni z tehdejších reprezentantů „socialistické vědy“ dostali do nemilosti, stali se tzv. „revizionisty“, ne-li přímo již „odpadlíky“, filosofové „nemarxistickými“. A v této souvislosti je snad ještě dobré připomenout, že osočení z „heterodoxie“ i v rámci odborného diskursu v totalitním státním zřízení, jež údajně stálo na „ortodoxním“ výkladu marxismu, se nebralo na lehkou váhu ani na počátku šedesátých let. Byly přece tehdy ještě nedávnou minulostí doby, kdy se v této zemi mohl člověk mj. i za hlásání údajných „antimarxistických herezí“ ocitnout v kriminále, ne-li na šibenici.

2) Problém, jímž by se měli zabývat nejen historikové české filosofie 20. století, ale v některých případech i psychologové, ne-li psychiatři. Totiž jak rozlišit a) mezi tehdejšími českými filozofy ty marxisty, kteří vskutku, alespoň metodologicky, z hlediska historického materialismu, teorie tříd a třídního boje apod. považovali marxismus pro sebe za (pří)nosný, kteří ovšem též vnímali omezenost marxismu a usilovali o to, zbavit jej jeho myšlenkové sterility, inercie; b) ty, jimž tehdejší oficiální, zdogmatictělá verze marxismu v jádře vyhovovala; c) posléze ty, kteří z důvodů konjunkturálních svou oddanost marxismu jen předstírali, ale vlastně jej již odepsali a myšlenkově se orientovali jinam, jinak.

3) Další, tedy již vskutku nevyslovený ani nenaznačovaný aspekt tehdejší polemiky vlastně již nemá ani s „marxismem“ v uvozovkách nic společného, byť právě on možná vedl zejména Roberta Kalivodu k výpadům vskutku

osobním, neboť alespoň ve své, doposud za konečné slovo považované replice tento autor nepopíratelně „popustil uzdu svému rozhořčení“, opravdu jako by se snažil zadupat svého oponenta do země, znemožnit ho jako „socialistického vědce“, ne-li člověka vůbec. Samozřejmě že účastníkům v takovýchto dobových polemikách šlo i o kariéru, o to, udržet si „místo“, „pozici“, společensky preferované postavení. Zde však nutno připustit, že boje tohoto druhu se odehrávají, co svět světem stojí – a zdaleka se netýkají jen marxistických akademiků či historiků filosofie. Skutečnost, že tento text M. M. z r. 1963 vychází až v r. 2017, s výše zmíněnou konstatací zřejmě tak trochu souvisí.

IV

K ediční práci s textem: Jelikož archivovaný strojepis nepochybně neprošel žádnou redakcí, vyskytují se v něm různé překlepy a chyby, byť nečetné. Tyto byly nyní odstraňovány, doplňována a opravována byla též interpunkce, ale pravopis byl sjednocován a přizpůsobován dnešnímu úzu jen v nutné minimální míře, neboť text považujeme především za dobový dokument. Píšeme tedy nyní sice všude např. „sylogismus“ s jedním l, dále spojení „selsko-plebejský“ se spojovníkem, byť v textu se vyskytuje rovněž jako jedno slovo, píšeme „tj.“ místo „t. j.“, dále „s.“ místo „str.“, ale v cizích slovech ponecháváme na řadě míst psaní s, tam kde by dnes bylo běžné psát z, apod. Nesjednocovali jsme také různé způsoby zdůrazňování: tam kde jsou ve strojopisu jednotlivá slova či spojení podtržena, zavádíme kurzivu, ovšem v pasážích tištěných petitem ponecháváme zdůrazňování podtržením, neboť kurziva je v petitu špatně rozeznatelná. Petitem tiskneme všechny pasáže, kde je tak autorem ve strojopisu žádáno. Na několika místech, kde zřejmě chybí jedno či dvě slova, případně je chybná vazba, jsme text opravovali, ale všechny tyto interpolační klademe do [hranatých] závorek. Takto tiskneme i upozornění na původní autorovy poznámky pod čarou. Ověřovány nebyly latinské citace, publikujeme je tak, jak se vyskytují ve strojopisu, byť se v nich vyskytují zřejmě dobové, lokální pravopisné kuriozity, např. nichilo, Jhesus, eternitas, které by rovněž bylo záhodno komentovat.

Závěrem bychom rádi vyslovili přání, že tento text Milana Machovce přeče jen jednou splní svůj účel, totiž že vzbudí zájem odborníků, kteří se nestranně vyjádří k meritu tehdejšího sporu, a to již zcela bez ohledu na to, oč – mezi řádky – jeho tehdejší účastníkům také šlo a co by dnes vlastně již nemělo, nemuselo nikoho zajímat.

1. května 2016